Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto II. Št. 20.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1·50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 19. maja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Naš največji greh

Nesreča lahko pride po drugih, toda ponižati se more narod le z lastnimi dejanji. Tuji nasilnik lahko narodu škodi, sramote mu ne more prinesti.
Buckle, History of civilisation.

Iščemo, ugibamo, kje je vzrok naše nemoči. Skoraj sadističen je večni samoočitek inače dobrih Slovencev, kako smo brez hrbtenice, brez življenske sile, nesposobni za večji razmah, za resen odpor proti zlu od zunaj in od znotraj. Prepričani pa smo, ko bi vsi tisti, ki to z neko bolestno naslado zatrjujejo, vsak na svojem mestu in vsi združeni se zavzeli za neko stvar, se zavzeli za ono, kar vsaj nejasno vsi čutijo kot celiko nujnost, da bi se na mah pokazalo, da smo le boljši kot se sami sebi zdimo, da še dolgo nismo zadnji na svetu. Nihče nam ne odreka nekih vrlin in sposobnosti. Pravijo, da se s svojo ljudsko kulturo lahko postavimo, da smo dobri organizatorji, vestni uradniki in še marsikaj, kar priča o nekih notranjih vrednotah našega narodnega značaja, ki bi se moral soodnosno odražati tudi na drugih straneh našena narodnega življenja in izživljanja, ako ne bi bilo to po nekih silah izkrivljeno in dušeno. Tak, kakršen je naš narodni obraz, ko ga gledamo skozi prizmo moreče zavesti o lastni nemoči, ni pristen, je spačen, ni naš pravi obraz.

A kje so vzroki naše nesvestnosti?... Ne pozabljajmo, da smo kot narod še »mlad« da nimamo tistega izročila, ki dajejo drugim narodom hrbtenico in tisto mirno samozavest, ki je znak ustaljenosti narodnega značaja in plod smotrne vzgoje skozi rodove. Ne pozabljajmo, da velja ta duševna plahost in nesvestnost predvsem za vrhnjo plast naroda, t. j. za našo inteligenco, ki ji je čut neke manjvrednosti še izza dobe odvisnosti od tujih gospodarjev v krvi. In še posebno ne pozabljajmo na porazen vpliv na našo notranjo rast in samozavest, ki ga ima usodna zmedenost velikega dela te inteligence v odnosu do lastnega naroda, zmedenost, ki ima svoje korenine prav v oni stari miselnosti, dasi je skrbno maskirana z romantičnim nacionalnim navdušenjem.

Huje morda kot odkrito renegatstvo nas demoralizira miselnost te inteligence, ki zatrjuje, da tudi čuti slovensko, dasi vse stori, da bi slovensko zavest uspavala, odrinila kot nekaj nepotrebnega in škodljivega, kot oviro za našo politično skupnost. Niti malo se ne zave, kako britko se utegne to početje nad nami maščevati in kako silno nas na znotraj slabi in ovira združitev naših moči in naš moralni dvig kot celoto.

Slovenska zavest je osnova, na katero moramo graditi državno in južnoslovansko zavest. A ta slovenska zavest nam še ni v taki meri prešla v meso in kri, da bi delovala in nas spajala z elementarno silo, da bi bilo slovenstvo samoposebi umeven duhovni znak vsakega našega človeka. Preden je še bilo slovenstvo dodobra zasidrano v globoki in nedazrušljivi zavesti vsega naroda, sredi zbiranja naših sil in iskanja samega sebe kot narod, pa smo se začeli vnemati za ustvaritev višje narodne enote etično-kulturnega značaja, v katero naj bi Slovenci, žrtvujoč svojo narodnost, prešli kot sestavni del. Vse to manj iz globljega prepričanja kot za obrazložitev neke politične koncepcije, ki izvira iz strahu pred lastnim narodom in je v odločnem protislovju s hinavskim zatrjevanjem o potrebi ohranitve naše kulturne individualnosti.

Vsi računi naših ideologov integralnega jugoslovenstva, ki zahteva po svojem bistvu likvidacijo slovenske narodnosti, slone na tihi predpostavki o slovenski pasivnosti in moralni šibkosti. Na tej nemogoči osnovi hočejo naše ljudstvo narodno preroditi, a ga notranje le razdvajajo in razkrajajo. Iz spoznanja današnje naše nemoči in malodušnosti more resen, možat človek izvajati samo en sam pravilni zaključek: Premagajmo z združenimi močmi, z vztrajno samovzgojo, s podvojenim naporom to svojo notranjo šibkost, lotimo se z zenoteno voljo velikih svojih življenskih nalog, ob katerih bo rastla naša samozavest in kopnelo naše malodušje. Naš moralni preporod in dvig, naša duhovna rast — to je naša in samo naša zadeva, ne pričakujmo ozdravljenja od zunaj, samo kar si sami priborimo, ima trajno vrednost za oblikovanje našega značaja. Tu je naša največja naloga.

Kdor dokazuje iz naše nezadostne življenske odpornosti potrebo po spojitvi v višjo nar. enoto, ta gleda vse vprašanje z docela napačnega vidika, ta nehote še bolj izpodkopava našo samozavest in nas slabi. **Ne iz subjektivnega občutka nemoči, iz objektivnega, realnega presojanja položaja malega naroda, iz zavesti skupne usode z bratovskimi narodi izvajamo svoj odnos do njih in do države. Zvestoba do lastnega naroda ne more biti pogojna. Pogum, da se do konca zavzamemo za svojo stvar, da ostanemo sebi zvesti za vsako ceno in če tvegamo pri tem prav vse, v tem je znak prave notranje moči. Pomanjkanje zvestobe do sebe in vere vase, to je naše najhujše zlo. Iz take miselnosti se ne more nikdar roditi pravi, iskreni odnos do drugega naroda, resnično zbližanje z njim. Človek brez hrbtenice, narod brez ponosa ne more nikoli biti zanesljiv zaveznik in prijatelj. Samospoštovanje je pogoj čistega odnosa do drugega naroda. Enakopravnost izvira iz enakovrednosti. Jugoslovanska misel je ali afirmacija ali negacija slovenstva, kaj tretjega ne more biti.** Kdor jo pojmuje v našem smislu, mora biti dosleden in mora stremljenja po krepljenju slovenske zavesti podpirati in ne sme ustvarjati umetna nasprotstva med slovensko in državljansko zavestjo. Dokler se ne čutimo z vsem svojim bistvom vezani na svojo narodno enoto in ne čutimo globoke odgovornosti nasproti njej, nismo sposobni za resno sodelovanje pri gradnji večje enote. Večje organske enote nastajajo iz vezanja, ne iz zlitja manjših organskih enot. Kdor vidi spričo našega položaja v poudarjanju in gojitvi slovenske zavesti nasprostvo proti izgradnji skupne državne zavesti, ta postavlja dejstva na glavo ter samo zadržuje pravilen, zdrav razvoj. Pot do krepke državljanske zavesti vodi skozi zavest o trajnem jamstvu svobodnega razvoja naše narodne individualnosti v tej državi.

Kdor od naših miselnih antipodov domneva in računa, da bi se dal s strahovanjem in nasilnimi metodami razvoj pospešiti v njih smislu, pozablja staro resnico: Čim ponosnejši je posameznik ali narod, čim bolj je zakoreninjen v samem sebi, tem občutljivejši je za svojo čast, tem bolj se bo protivil tudi le videzu kakega pritiska. Kdor hoče svojo stvar graditi na taki osnovi, se bo moral vezati z moralno šibkejšimi elementi med nami in zlasti še med mladino in bo moral s tega vidika uravnavati svoje delo in svoj postopek. Razne analogije z razvojem drugih narodov, ki se navajajo, so docela zgrešene. Naše vprašanje je svojevrstno in v taki meri dozorelo, da se ne da potisniti nazaj na neko točko, kjer bi neki načrti morda imeli kaj upanja na uresničenje.

V teh stremljenjih po umetnem izenačevanju vidimo največjega nasprotnika slovenstva in države, največjo oviro za zenotenje in vzpon naše narodne volje in naš moralni preporod.

Širite in naročajte naš tednik!

Zato moramo iskati svojega glavnega nasprotnika doma, v miselnosti lastnih rojakov, zato veljaj naš največji napor nalogi, da izločimo iz našega narodnega telesa ono, kar našo dušo zastruplja in razkraja.. Lepšo bodočnost pričakujemo samo po skupnem tveganju naših najboljših sil, drugi upi so jalovi. Ni ga naroda na svetu, ki bi bil po svojem geopolitičnem položaju in svoji razkosanosti tako ogrožen kot smo mi, a ni ga tudi, ki bi bil v takem položaju tako needin, .

To dela našo borbo tako težavno. Od tujca nam grozi pogin, a ta nezvestoba nas ponižuje pred samim sabo. To je naš največji greh. Njegovemu iztrebljenju veljaj naš prvi glavni napor.

Zamerili smo se . . .

Najprej nekaj besedi tistim našim prijateljem, ki nas svare, naj ne razpravljamo s »Pohodom«, češ da res ni vredno itd. Imajo popolnoma prav: Razpravljanje s »Pohodom« bi ne imelo prav nobenega zmisla. Kajti razpravljanje predpostavlja, da se bojujeta dva med seboj z umskim orožjem razloga in prepričevanja, pri čemer naj zmaga tisti, ki ima močnejše in bolj prepričevalne razloge, ne pa tisti, ki zna bolj široko usta odpirati. S »Pohodom« je že zgolj s tega stališča vsako razpravljanje nemogoče. Kajti »Pohod« sploh ne dela z razlogi, ampak s trditvami. »Tako je, kot mi pravimo, kdor dela ali misli drugače, mu že pokažemo.« In če poveš pravemu »Pohodovcu« kako nevšečno stvar, ne bo zlepa odgovoril naravnost. Obesi se ti na kako čisto drugo zadevo, ki jo skuša seveda najprej po svoje izmaličiti. Potem pa modruje na dolgo in široko o stvareh, ki jih nihče trdil ni, pri čemer se — najbrž po pravici! — zanaša na nepoučenost in površnost svojih bralcev.

Zelo nevšečno je bilo zlasti »Pohodu«, ko smo predstavili slovenskemu človeku njegovo trditev, da je pač tako pravično, naj višja kultura plačuje višje davke, in da je višja davčna obremenitev Slovenije zaradi njene višje kulture upravičena. Ne večje bogastvo, višjo kulturo je treba obremeniti. Pri tem smo seve opozorili na verjetnost, da dobi Slovenija zaradi takih čudnih naukov še kake nove davke.

Ker je »Pohod« vsaj podzavestno moral čutiti vso trhlost tega svojega »umovanja«, se seveda ni upal na spolzko pot dokazovanja. Spravil se je zategadelj brez vsake zveze in potrebe na naš sestavek o velikih in malih državah. »Pohodove« načine »razpravljanja« smo pokazali našim bralcem že v zadnji številki in hkratu tudi opozorili na resnični izvor njegove jeze.

Namesto da bi razmotrival davčno vprašanje, se je »Pohod« iznova spravil nad velike in male države.

*

Način »Pohodove« polemike moramo osvetliti za naše bralce z nekaj navedbami:

»Pohod« zatrjuje najprej, ko da bi bil dunajski list, ki smo ga mi dobesedno navajali, prinesel »apologijo liliputantstva«, to se pravi obrambo načela malih držav, ki da so jo pri »Pohodu« že prej zasledili.

Pa je le niso zasledili, kajti dotični sestavek v dunajskem dnevniku je bil zgolj nekako potopisno-kulturno kramljanje, ki se načelnega vprašanja malosti in velikosti držav sploh ni dotaknil, kar bi bil sprevidel celo »Pohod«, če bi ga bil res »zasledil«.

Nadalje pravi »Pohod«, da smo mi trdili, da »je sreča doma v majhnih državah, nesreča in propad pa je stalen atribut« velesil.

Nikjer in nikoli nismo mi kaj takega pisali ali zatrjevali. Neumnost take trditve bi bila tako očitna, da bi jo še kakemu podpoprečnemu jugoslovenu le bolj stežka prisodili. Vsaj mi pa vemo prav dobro, bolje ko »Pohod«, da so tudi velike države lahko zadovoljne in srečne, Na-

šim bralcem teh velikih držav še navajati ni treba. Pač pa smo res dokazali in tudi dokazali, da velicina sama še ni nobeno poroštvo za srečo in zadovoljnost, saj še niti za obstanek ni. In za dokaz smo navedli nekaj učinkovitih primerov.

Seveda nam še na misel ni prišlo, da bi trdili, da so prav vse male države srečne in da je njihovo prebivalstvo vedno zadovoljno. Še prav lahko bi postregli s primeri, ki leže celo na »Pohodovem« obzorju, kakor Albanija, Grčija, Rumunija in te primere tudi podkrepili z dokazi. Pa nismo šteli za potrebno: iz naših sestavkov, tudi iz pričujočega, lahko vsak naš bralec posname, zakaj in odkod revščina in nesreča v teh državah.

In še nekaj vedo naši bralci: če bi nam šlo zato, da vzporedimo državo, ki bi po obsegu in številu bolj odgovarjala Sloveniji, bi jo zlahka našli in ne bi šli po primero k Andori. Pa prav zato nam ni šlo. Zato smo pokazali na Andoro, to res majhno državico, pa kljub temu razmeroma zadovoljno in srečno.

Sicer pa »Pohod« čuti vso svojo lastno nezadostnost, zato se je zatekel k zmerjanju. Zmerja tisti, ki mu zmanjka razlogov. To potrjuje stari pregovor, ki pravi, da kdor zmerja, nima prav.

Zelo priljubljen kraj pri »Pohodu« je Abdera. Imenuje ga skoraj češče, ko drugi ljudje svoj rojstni kraj. Ali skratka, samo tisti imenuje tako pogosto kak kraj, ki mu je posebno na srcu in ki se v njem prav posebno dobro spozna.

Morda v Abderi takole »razpravljajo«:

Napiše nekdo sestavek o velikih in malih državah. Za primer pa navede neko majhno, pa prav majhno državico, ki pa navzlic svoji neznatnosti prav dobro izhaja na tem ne preveč srečnem in zadovoljnem svetu.

Pa se oglasi domačin in pravi, da sledi iz tega, da so sploh samo majhne države srečne in velike nesrečne. S tem se je pregrešil zoper veličino Abdere, ki je sploh največja država na svetu in ki ji je sojeno, da njeno prebivalstvo nikoli ne izumre. Zato je Nekdo zagrešil hudodelstvo veleizdaje zoper Abdero, itd., po predpisanem rodoljubnem obrazcu.

*

Da se je »Pohod« spričo svoje univerzalnosti dotaknil tudi Koroške, je lahko vsakdo pričakoval. Prav tako je v duhu njegove logike, da je zgubljeni plebiscit podtaknil nam. Pri tem računa seveda na okolnost, da danes niso dani pogoji, da se glede tega plebiscita izreče dokončno odkrita beseda. Zato pa piše tako pogumno, dasi ve, da je vse koroške nesreče v precejšnji meri sokrivo dejstvo, da je bilo premalo odločne, borbene, požrtvovalne slovenske zavesti.

Samo nekaj vprašanj bi stavili, ne na »Pohod« seveda, ampak na tiste Slovence, ki poznajo Koroško in njeno politično zgodovino.

Prvo vprašanje: ali ne odbija prav miselnost, kakršna veje iz »Pohoda«, slovenskih Koroščev, in koliko glasov bi dobili na Koroškem, če bi bil plebiscit danes in če bi Slovence in slovenstvo zastopali pohodovski jugosloveni?

Drugo vprašanje: ali ne bi bil plebiscit precej drugače izpadel, če bi ne bili koroški nemškutarji skrajno spretno izrabili odpora koroških Slovencev proti militarizmu sploh.

Širite in naročajte naš tednik!

Tretje vprašanje: ali ni naš najhujši sovražnik tista malodušnost, ki ne zaupa slovenstvu samemu nič, ki pri vsaki priliki smeši in maliči njegovo upravičeno samozavest? Ki se niti ne straši izkrivljati zgodovino, samo da doseže svoj namen?

Najbolj imenitno je pa tole: Dr. Žerjav, jugosloven skozi in skozi, je razglasil, še preden je bil določen plebiscit, naj se Nemci kar pripravijo, na severu si bomo začrtali državne meje sami. In zdaj prihaja »Pohod« in podtika Žerjava — nam.

»Pohod« je silno navdušen nad lastno mladostjo. In pripoveduje, da so pri nas sami stari ljudje. Res je, da je najmlajši naš sodelavec star že 18 let. In pri »Pohodu« so gotovo veliko mlajši, takole med 12. in 14. letom. Sicer bi bili lahko po plebiscitnem letu brali v slovenskih in jugoslovenskih listih marsikaj poučnega. Tako n. pr., da je bila takratna slovenska deželna vlada v neprestanih sporih z jugoslovanskim delegatom Cvijićem pri plebiscitni komisiji, ki je brez vednosti deželne vlade in brez sporazuma z njo pristal na zahtevo plebiscitne komisije, da se mora demarkacijska črta odpreti. In brali bi bili, da je bil Cvijić zelo nezadovoljen, ko je deželna vlada zoper to protestirala, zakaj prav odprava demarkacijske črte je bila med poglavitnimi vzroki zgubljenega glasovanja, to so takrat ugotavljali celo jugoslovenski listi. In še bi bili brali, da ta protest deželne vlade ni imel nobenega uspeha, da je Cvijića pozneje nadomestil Jovanović,

da je ta sicer iskal sodelovanja z deželno vlado, da pa seve prav tako ni mogel preko navodil iz Belgrada. Da je deželna vlada morala celo groziti z demisijo, ker se niso njeni nasveti in predlogi upoštevali.

Sicer se pa na vprašanje slovenske Koroške še povrnemo. Ne zaradi »Pohoda«, čegar mnenje je nevažno, ampak zaradi našega slovenskega človeka. Še jih je nekaj, ki zaupajo vase in v svojo lastno moč, ki jim ni treba škiliti pri vsaki priliki za kakim stricem, da bi se skrili pod njegovim plaščem.

*

Če pa »Pohod« prerokuje, kdo bo osvobodil slovensko Koroško in Primorje, je pa prav naša dolžnost, da razločno povemo, kdo in kako jo bo rešil. Rešilo ju bo slovensko ljudstvo, zlasti slovenski kmet, ki stoji celo na Koroškem vestno na straži slovenskih meja. In slovensko ljudstvo, se bo osvobodilo ne s pomočjo različnih samozvanih »vodnikov« in »prerokov«, ampak izbralo si bo za ta boj ljudi, ki jim bo zaupalo. Zaupanje se pa ne da vsiliti z besedami, marveč samo pridobiti z dejanji. Zato bo slovensko ljudstvo zaupalo tistim, ki ga tudi v stiskah in zadregah njegovega boja niso zapustili, temveč so vztrajali z njim v njegovih težkih in tožnih dneh, ki so z njim vred trpeli preganjanje in pomanjkanje. Tudi tistim bo zaupalo, ki so zaradi zvestobe do njega bili izgnani, ki so prav zaradi te zvestobe morali bežati in zapustiti dom in ljudstvo. Ne bo pa zaupalo tistim, ki so zapustili naše narodne položaje, pa naj si so to tudi storili v najboljšem primeru zgolj iz malodušnosti in bojazljivosti, iz strahu pred preganjanjem, iz bojazni, da bi jim utegnila prizadejati pripadnost in priznanje k slovenstvu tvarno škodo. Že celo pa ne bo zaupalo nikoli tistim, ki so ga zapustili zgolj zato, da bi si pridobili pri nas ugodnejši, družabni in tvarni položaj s tem, da so natvezili slovenski dobrodušnosti pobožno pripovedko o mučeništvu, ki ga nikoli ni bilo, in ki dele zdaj z visokega stola tega namišljenega ali izmišljenega mučeništva nauke o narodni morali, ki nas hočejo učiti iz svoje koritarske miselnosti narodne zavesti in požrtvovalnosti.

*

Na dolgo se je torej »Pohod« iznova razpisal o velikih in malih državah. Kako pa se je odzval na naše opazke glede njegovega sistema, da naj se le obdavčuje slovenska višja kultura? Se zinil ni, ki je sicer tako zgovoren.

Toda, menda se le motimo. Naravnost, seveda, kaj naj bi rekel. Ali odzval se je vendarle, o seveda, čeprav bolj od strani. In poškilil je na »pristojno mesto« in zašepetal: »Danes je slovenoborstvo vrhu vsega še identično z rušenjem države...«

To se pravi, glejte nas, kako mi podpiramo državo, ki smo za obdavčenje višje slovenske kulture. Toda ta »Slovenija« nam kali vodo, opozarja ljudi na naše posebno pojmovanje pravičnosti, in še preprečiti utegne, da bi še poslej hoteli Slovenci trpeti obdavčenje svoje višje kulture. To pa je že kar očitno rušenje države. Ali naj mar milionarji plačujejo davke z denarjem, ki ga vendar rabijo za svojo zabavo, namesto da jih plačuje višja kultura, ki je prav za prav zaradi »edinstva« sploh ne rabimo.

In če bo »Pohodu« še bolj neprijetno, slovensko ljudstvo njegove obdavčevalne morale ne bo pozabilo.

Centralizem v šolstvu

2. številka »Sodobnosti« je prinesla pod zgodnjim naslovom članek, v katerem dr. Stanko Leben na osnovi francoske centralistične šolske politike centralizira škodljiv pojav šolskega centralizma. Radi zanimivih in ne malo aktualnih misli, prinašamo članek tudi mi v prostem posnetku.

Napoleon je francosko vzgojo in ves pouk od ljudskih do visokih šol reorganiziral na osnovi skrajnega absolutizma in etatističnega utilitarizma. Vzroka za ta njegov ukrep (kakor tudi za druge njegove centralistične državniške poteze) je iskati predvsem v njegovem samozvanstvu in v upravičenem strahu, da ne bi izgubil prehitro vladarske oblasti, do katere se je povzpel z lastno močjo. Ta Napoleonov centralizem, ki ni dal nikomur svobodno dihati, je pomenil za francoski narod zlasti na kulturnem polju škodljivo utesnitev in najmanj stoletni zastoj na vzgojnem in prosvetnem polju.

Med tem ko je Napoleon v osvojenih deželah pospeševal domače, narodno šolstvo in puščal podrejenim narodom široko kulturno avtonomijo, je doma v Franciji vse šolstvo in vso vzgojo do zadnje trohice centraliziral in monopoliziral. Leta 1808. je ustanovil Université Imperiale de France, svojevrstno prosvetno ustanovo, ki je podobno ko centralistično in do skrajnosti birokratično prosvetno ministrstvo vodila in usmerila vse šolstvo po volji in ukazu državnega poglavarja; vso državo je razdelil v pokrajinska okrožja, takozvane akademije. Naloga tega absolutističnega šolskega sistema ni bila skrb za dobro vzgojo, temveč utrjevanje državne oblasti na znotraj. Vse zasebno šolstvo je bilo zato strogo prepovedano. Po tej etastično-mehanistični vzgojni zamisli predstavljajo šole, učitelji in učenci le »mehanično priredje učnih zavodov in človeških atomov, ki jih druži v celoto abstraktna splošnost enega samega, v vseh primerih istega vzorca, ki mora biti upodobljen in uresničen vedno in povsod enako za vse šole, za vse učitelje, za vse profesorje in za vse učence.«

Dasi je Napoleonova reorganizacija šolstva naletela na hud odpor, vendar se je ta etatistični vzgojni sistem vzdržal v Franciji skoraj sto let. Globljih vzrokov za to domala paradoksno dejstvo je iskati v latinskem (romanskem) duhu, ki gleda in ureja življenje abstraktno, posplošujoče, more geometrijo, ki ga označuje etatistično stremljenje, napraviti iz vzgoje sredstvo in orodje državne moči. Zato se je ta vzgojna politika lahko porodila in udejstvila v najbolj pretiranih oblikah samo v Franciji.

Gledališče

OPERA.

Manon — opera v štirih deanjih. **Besedilo**: H. Meilhac in F. Gille. **Glasba**: Massenet. **Režija**: C. Debevec; **dirigent**: **N. Štritof**. Bila je uprizorjena (D) na čast udeležencem kongresa Rdečega križa in sicer enainštiridesetič na našem odru, kakor vedno je bila tudi takrat dobro obiskana. Saj že število uprizoritev priča za privlačnost opere. (Kar pa nikakor ne velja za »Tri mladenke« etc.) Opera je občinstvu dobro znana kot zvočna, polna zapletljajev in lepih motivov in mislim, da ni potrebno, o njej podrobneje razglabljati.

Vloge so bile dobro zasedene. Glavno vlogo (Manon Lescaut) je odlično podala naša najodličnejša sopranistka ga. Gjungjenac-Gacellova. Njena igra je zelo močna, mimika izborna, tehnika in barva glasu prav tako. Najmočnejša je bila zlasti v 3., 4. in 6. sliki, kjer je občinstvo naravnost očarala. Gostič (Chevalier des Grieux) je bil tudi zelo dober, tako igralsko kakor pevsko. Občinstvo ju je nagradilo z burnim aplavzom tudi na odprti sceni. Ostali (Janko, Rus, Ribičeva, Golobova itd.) so dobro rešili svoje vloge, zbor in orkester sta bila vzorno naštudirana. Opera je zapustila v vseh najlepši harmonični vtisk.

Dva koncerta

Koncert učiteljišča dne 1. maja v Unionu. **Zbor**: prof. **Repovš**; **orkester**: prof. Prosenc.

Program je bil dokaj pisan in je obsegal predvsem skladbe slovenskih komponistov, zlasti Adamiča, vendar vodja pri nekaterih ni najbolje izbiral. Želel bi tudi kaj modernejšega, kar je seveda pri tako tesno odmerjenem času težko naštudirati. V celoti je zbor dober; tenorji še niso povsem uglajeni, tako tudi ne soprani, ki so bili v višini šibki in negotovi.

Orkester (Ipavec, Čajkovski) je srednje kvalitete, zlasti zato, ker je bila pomanjkljiva zasedba. Prof. Prosenc je odigral obe stvari dobro. Želim le, da se izpopolni, saj je na najboljši poti k napredku. Isto želim tudi zboru, ki je še nekam diletantski, a se zamore dvigniti še na mnogo višjo umetniško stopnjo. V splošnem je zapustil koncert pri vseh obiskovalcih najboljši utis, želimo, da bi se še večkrat ponovil, in sicer vedno boljši in popolnejši. Dvorana je bila popolnoma zasedena.

Koncert ženskega zbora J. U. U. v ponedeljek, 8. maja v Unionski dvorani.

Dirigent: prof. S. **Kumar**; sodelovali so: operna pevka ga. M. Strozzi-Pečić, komponist Boris **Papandopulo**, dr. D. Švara. Pevovodja je izredno spretno izbral program, ki je bil zelo pester in je obsegal najtežje ženske zbore jugoslovanske moderne glasbe. »Pesem beračev« (Adamič) je zbor podal izborno z notranjim doživetjem. Tomca in Ljadova so izvajali prav spretno, sicer pa kompozicije omenjenih niso nudile posebnih težkoč. Zlasti interesantni sta bili kompoziciji prof. Ostrca in dr. Švare, težki, ki ju pa je zbor podal igraje zelo dobro. Ostrčev »kvartet« izvajajo tudi trboveljski slavčki na svoji češkoslovaški turneji in je izzval ob premieri na koncertu slavčkov v Trbovljah med rudarji vihar navdušenja. Zelo zanimive so bile kompozicije B. Papandopula »Djevojačke popijevke«, ki jih je pela ga. Strozzi-Pečić, odlična pevka, ob spremljevanju svojega sina — komponista istih pesmi. Pevka je publiko že pri prvem kosu zelo navdušila, ob koncu je še morala dodati. Prav tako so zbudile veliko pozornost Popandopula »Dodolice« — narodni obred v štirih stavkih za sopran solo (pela Strozzi-Pečić), ženski zbor in klavir (Švara). V nekaj taktih so se sicer izgubili, vendar so se takoj zopet vrnili v normalni tempo. Za res lahko vsem sodelujočim čestitam, ker so izvrstno podali tako zelo zanimiv program. Koncert je bil slabo obiskan, gotovo radi mnogoštevilnih javnih prireditev zadnjih dni. Materialni uspeh je bil zato slabši; moralni pa pač na višku! Koncert je prenašal tudi radio. —dc—

A celo pri Francozih je to apriorno in etastično načelo naletelo s časom na hud odpor pri vseh, ki so videli, kako se taka prosvetna ureditev maliči v karikaturo zdravega in naravnega življenskega poteka. Ta odpor se lepo odraža v šolskih reformah, ki streme izza Napoleona dalje domala vse izključno za tem, da se šolstvo decentralizira in da se omeji vpliv države na vzgojnem polju. (Reakcionarni poizkusi Napoleona III. in tretje republike niso mogli zavreti tega naravnega razvoja.)

Vzgoja bodi državi končni smoter, ne pa sredstvo za dosego slepe pokorščine državljanov! Borba za decentralizacijo šolstva je bila v Franciji, kjer se je etatistični duh že preveč zajedel v narodovo življenje, zelo težka in naporna; vendar je bila decentralizacija vodilo vseh šolskih reform: l. 1896. je bilo v osnovah reformirano visokošolstvo; univerza dobi po nemškem vzoru upravno samostojnost in nezavisnost od države ter hkrati avtonomijo vzgajanja in poučevanja. Leta 1902. se je reorganiziralo srednješolstvo; enotni učni načrti in metode se ukinejo, srednje šole dobe finančno avtonomijo, srednješolski ravnatelji postanejo neodvisni. V najnovejši dobi (od l. 1932.) tudi za osnovno šolstvo več ne veljajo strogi utilitaristično-etatistični predpisi.

Kljub neuspelosti etatizma in centralizma v vzgoji pri Francozih, pa so skušale mnoge države brezmiselno posnemati Napoleonovo prosvetno politiko. Italija je n. pr. takoj po zedinjenju leta 1870. uvedla v prosvetno politiko načelo utilitarističnega centralizma, misleč, da si bo tako vzgojila zavedne in zveste državljane ter vodilno elito izobražencev. Klavrni uspehi tega stremljenja na šolskem in ljudskoprosvetnem polju so znani vsakomur, kdor pozna novejšo laško kulturno zgodovino. Zanimivo in značilno je, da skuša vsaka nova državna tvorba — kljub neuspehu v Franciji — ustvariti enotno državno zavest z mehanističnim centraliziranjem in birokratiziranjem vse vzgoje in vsega šolstva, dasi bi morda dejanski položaj v državi zahteval čim večjo decentralizacijo, ki bi mnogo bolj poroštvovala za prospeh vzgoje in utrditev trajne državne zavesti pri mladini. Taka centralistična in etatistična vzgojna stremljenja, ki so si utrla pot domala v vse evropske države (izvzemši Anglije), niso nikdar upoštevala dejanskih razmer v deželi ter kulturnih in duhovnih značilnosti prebivalstva; novi režimi in nove državne tvorbe so se jih posluževale, da so skušale mehanistično vcepiti podložnikom zavest državne enote in oblasti, ne oziraje se pri tem, da vzgojni etatizem ni nikjer uspel, niti ne v svoji francoski domovini, kjer je imel še največ pogojev za prospeh.

Tudi v povojni dobi so skušali ta mehanistični centralizem in utilitaristični etatizem vnovič upeljati in uveljaviti. Uspehov ni obrodli nikjer. Centralizem šolske uprave, odvisnost učtieljstva vseh šol, od osnovnih do vseučilišč, od trenutnega vladnega režima, stroga enakost učnih načrtov za vse kraje in šole brez najmanjše razlike, brezplodni formalizem v upravi in vzgoji so imeli za posledico vedno večjo negotovost, vedno močnejši nered in zmešnjavo v prosvetni politiki.

Dober primer za to je Nemčija, ki je skušala po vojni uvajati centralizacijo in načelo etatizma v vzgoji. Znani romanist E. R. Curtius pravi o teh težnjah: »Tudi pri nas (v Nemčiji!) smo takorekoč že uresničili državni monopol na vzgojo in izobrazbo — uredba, ki jo mora vsak resnično svoboden človek le najgloblje obžalovati. Osnovna napaka naše uradne prosvetne politike pa je videti, da se na vodilnih mestih vdajajo optimističnemu pričakovanju, da je mogoče po upravni poti in od zgoraj navzdol uganjati neko državno, političnim željam in skominam prikrojeno kulturno politiko.

Opomba uredništva: Kljub težnjam po zenotenju šolstva vlada v nemškem šolstvu in šolski zakonodaji še dosti svobode in Nemčija je klasična dežela šolskih reform, ki jim služi nešteto zasebnih šol in vzgojnih zavodov. Vsaka dežela ima tudi svojo lastno šolsko zakonodajo in jo bo po vsej priliki tudi pod sedanjim režimom ohranila.

Lovske nesreče

Takole so poročali časniki:

Na Križki gori pri Tržiču so čakali 10. maja t. l. štirje lovci na petelina. Naenkrat je nekaj zašumelo v grmovju. Eden izmed teh štirih lovcev je sprožil puško zgolj z ozirom na ta šum in ker se je menda nekaj zganilo, ne da bi bil sploh razločno videl, kaj je tisto, kar šumi in se giblje. Zadel je in ubil nekega lovca, ki je tudi tam oprezoval za petelini. Ustreljeni lovec zapušča družino.

Take in enake »nesreče«, kakor jih prizanesljico imenujemo, so, če že ne na dnevnem, pa skoraj na mesečnem redu. Zdaj je ustreljen lovski tovariš, zdaj otrok na njivi, zdaj kmet, ki dela v gozdu, zdaj pastirček pri živini. Celo deček, ki se po cesti sanka v šolo. Mislimo, da nas ne vara spomin, da se je takih nezgod pripetilo v dobrem letu kakih 5 do 7. In kar je najbolj žalostno in kar mora res zbuditi pravično jezo vsakogar: nesreča se skoraj nikoli ne pripeti krivcu, temveč le nedolžnemu, prav slučajno mimo idočemu. Če gre planinec v gore in se ponesreči, je po navadi žrtev lastne neprevidnosti, neskušenosti ali nerodnosti, kazen za to doleti torej le krivca. Če je pa lovec nepreviden ali neroden, ni skoraj nikoli sam žrtev, ampak vedno kak nedolžni, ki kake nevarnosti še slutiti ni mogel. Kajti če bi moral biti lovec sam žrtev, bi bil brzkone bolj previden, in lovskih nesreč bi bilo — manj.

Lovci imajo svoj častni zakonik. Po tem zakoniku ne sme noben lovec streljati divjačine, če ne zna rabiti orožja, če ni gotov v pogoditvi cilja in če tega svojega cilja v vseh podrobnostih ne razločuje. Ta častni zakonik velja med pravimi lovci tudi tam, kjer ni nobene nevarnosti za človeško zdravje in življenje. Razlog je preprosto ta, naj se pred vsem prepreči vsako trpinčenje divjih živali, tega skromnega zadnjega živega okrasja naših planin in poljan. Koliko muke so že prizadejali slabi in zanikarni lovci divjačini, ki se muči včasih cel teden z odstreljeno čeljustjo ali ven visečim drobovjem, preden pogine v velikih bolečinah. Zato zahteva lovski častni zakonik brezpogojno, da strelja lovec samo, kadar divjad ne samo dobro razločuje, ampak kadar se tudi lahko zanaša, da bo strel smrtonosen.

To je tudi s stališča lovskega gospodarstva edino pravilno. Kajti slabo zadeta žival pogine le prečesto, ne da bi jo mogel lovec izslediti, pred smrtjo pa se zarine kam v goščo, od koder oznanja k večjemu smrad po mrhovini njen žalostni konec.

Na prvi pogled je očitno, da bi se nobena izmed zadnjih lovskih smrtnih nesreč pri nas ne mogla in ne smela pripetiti, če bi se lovci držali svojega lastnega zakonika, ki nazadnje ne obsega nič več, kakor zahtevajo splošni zakoniki od vsakogar: ne trpinči živali, ne ogražaj življenja in zdravja svojega bližnjega.

Toda častni lovski zakonik za naše lovce menda ne velja. Nevarnost, da prekrši splošne zakonike, pa vzame lovec nase, kot pač druge stroške in neudobnosti, ki jih prinaša izvrševanje lova. Saj ponekod take malomarne lovce še branijo, in prav spričo zadnje nesreče je zagotavljal neki dnevnik, da je zakrivilo veliko nesrečo zgolj in edino nesrečno naključje!

In tako se lahko zanašamo, da pojde vrsta nesreč dalje: spet bo ustrelil nepreviden lovec svojega tovariša, zanikaren mirnega sprehajalca, otroka, kmeta. Spet opravičevanje: zgolj nesrečno naključje je krivo. Ko da bi sploh moglo kaj opravičiti streljanje tja v en dan, na slepo srečo, v smeri kakršnegakoli šuma ali gibanja!

Kdo bo torej prihodnja žrtev, kdaj, kje?

Toda tisti, ki jim to ni vseeno, ne bomo zadovoljni s to čudno lovsko prakso.

Lovci imajo svojo organizacijo, Slovensko lovsko društvo. Razen tega je še uradna Lovska zbornica. Obe napravi poznata in morata poznati častni lovski zakonik. In prav tako morata vedeti, kako se ta zakonik od njihovega članstva upošteva in spoštuje.

Pa nismo doslej še prav nič slišali, da bi se bila ena ali druga organizacija spričo številnih lovskih nesreč le zganila. Ali da bi celo takega malomarnega lovca izključila, mu vzela naslov lovca, ki naj bi bil časten naslov za prijatelja narave, ne pa obrtna pravica za pridelovanje mesnih jedi, in mu odvzela enkrat za vselej mogočost, da maže lovsko zastavo in ograža ljudi.

Vprašanje je tudi, če je dosedanja preveč milostna in prizanesljiva sodnokazenska praksa upravičena.

Lovec, ki strelja na cilj, ki ga dobro in v vseh podrobnosti ne razločuje, in v kraju, kjer je vedno mogoče, da pride kak človek mimo — in drugačnih krajev vsaj v Sloveniji sploh ni — je očitno pripravljen magari ubiti človeka, preden se odreče mogočosti lovskega plena (dolus eventualis), kar je prav tako kaznivo, ko nameren uboj ali vsaj namerna težka telesna poškodba.

Stvar je torej precej preprosta. Če bodo lovske organizacije ravnale, kakor jim veleva čast in častni zakonik, in izključile iz svoje srede vsakega lovca, ki tega zakonika ne upošteva in če bodo oblastva brezobzirno zasledovale vsakogar, ki v svoji strasti povzroča smrtna »nesrečna naključja«, si bo vsak lovec le pobliže ogledal cilj, preden bo sprožil. In dobro bo to zanj, dobro za divjačino, in navsezadnje, dobro za vse ljudi, ki jih utegne ljubezen do narave ali boj za vsakdanji kruh privesti pred smrtno cev.

Še nekaj naj pristavimo.

Lovci sami, pravi lovci, ki jim lovska čast in lovski častni zakonik še kaj veljata, naj bi prvi povzdignili svoj glas in naj bi bili prvi v sodbi in obsodbi. Sprevideti morajo, da izpodkopujejo vsemu svojemu častnemu izročilu tla, če ne napravijo konca temu brezumnemu streljanju za vsako ceno in na vsak namišljeni cilj.

Ali store to? Ali pa že takih lovcev ni več pri nas?

Če se ne oglase in kaj narede, bomo morali tako misliti. In začeti delati mimo njih, če treba tudi zoper nje.

Popravi

V podlistku »Kriza slovenskega narodnega gledališča« v poslednji številki »Slovenije« z dne 12. maja 1933 naj bralec popravi naslednje važne tiskovne napake:

V drugi koloni (podčrtano izpade): »Rezultat znižanja je sedaj: mesečni osebni izdatki 387.000 Din, k tem prispeva država 250.000 Din, banovina 3000, mestna občina ljubljanska pa 25.000 Din (kar pa še ni potrjeno in lahko v Beogradu črtajo) in povprečni **blagajniški** prihod, ki znaša mesečno **60.000 Din**; skupno 338.000 Din. **Primanjkljaj znaša mesečno** torej zriblizno 50.000 Din.«

V tretji koloni (podčrtano bilo zamenjano): »Prvo je odvisno od faktorjev izven območjo Združenja in je skušala urediti **uprava**. (Ne država!)

V četrti koloni: »Ker je s tem organizacija izčrpala vsa razpoložljiva sredstva in ker krize še s tako dobro voljo **ni mogoče odpraviti**...« (ne more izčrpati).

V isti koloni: »Zavzel se je zlasti za kontraktualne člane, ki niso **niti** (ne bili!) zavarovani, tako da jim venomer preti beda«;

v isti koloni: »Pojem države in njenega razmerja do njeni ustanov je definiral takole: narod dela, narod oddaja denar, ki se zbira v državni blagajni, denar uporabljajo nato ministri itd.; pri gledališču ga upravlja **upravnik**...« (Ne blagajnik!)

OPAZOVALEC

Modrovanje političnega človeka

Danes tukaj, jutri tam
kakor bolje kaže nam.
Danes sem za pleme vnet,
jutri mi je narod svet,
kot zapiha sapica.
To je pač politika.
Volijo me vsi voliči,
mlado, staro in — mrliči.
Kajti narod je enota.
In politika je veda.
Ni samo velika skleda,
kjer se strankini pristaši
napaso v bogati paši.

(Iz ciklusa »Jezni verzi« Frana Albrechta v 4.-5. številki »Sodobnosti«.)

„Jedinstvo sa Slovencima“

Pod tem naslovom odgovarja Josip Vidmar v 4.-5. štev. »Sodobnosti« dr. Mirašu Kičoviću na njegov članek v 3.—4. štev. »Sokolske Prosvete« o zgornjem predmetu sledeče:

Dr. Miraš Kičović gradi svoj (nekoliko preprostejši) članek na zgodovini, ki ga privede do te-le prognoze: »Sudeći prema već utvrdjenoj životnoj nadmoči štokavskoga dialekta... mi smatramo zato, da... će i slovenački deo naroda primiti jezik srpskohrvatski.« V njegovih izvajanjih se ponavlja tudi stara zahteva o novih žrtvah, ki jih bo treba doprinesti za popolno edinstvo in ki so odmerjene, kakor marsikaj med nami po svetopisemskem izreku: da bo vzeto tistim, ki imajo malo ter dano tistim, ki imajo veliko. Kajti Srbi bodo morali žrtvovati abecedo, Hrvati svoj »ije«, Slovenci pa jezik. In če vprašaš, čemu vse to, dobiš kajpada odgovor: »Za postignuće iste kulture prvi je uslov jedan jezik. Otuda je jasno, koliko je potrebno, da svoj jezik ujedinimo što pre.«

G. -u Kičoviću dokazuje vse zgodovina, ki kaže prodiranje štokavščine v ozemlje kajkavščine. Kar nas pri tej nekoliko z malim zadovoljni argumentaciji zanima, tudi niso dokazi sami, marveč nekaj docela drugega. Gre nam za mesto, na katerem je bila objavljena ta premočrtna miselnost g. Kičoviča. In zaradi tega mesta si dovoljujem nasloviti Jugoslovenskemu Sokolskemu Savezu ta tri javna vprašanja:

1. Ali je »Sokolska Prosveta« že kedaj objavila članek, ki bi v tem vprašanju zagovarjal slovensko stališče?

2. Če ga ni, ali je šteti miselnost imenovanega člankarja, namreč zahtevo, da naj »i slovenački deo našega naroda primi jezik srpsko-hrvatski«, za uradno miselnost sokolstva?

3. Če je to uradna miselnost sokolstva, s kakšnimi sredstvi jo propagira med svojim članstvom, zlasti med slovenskim, in ali jo širi ter kako jo širi med slovensko mladino, in še, ali so o tem njegovem ravnanju zanesljivo poučeni starši zaupanih mu slovenskih otrok?

Uradni dekret imenuje Sokola viteško organizacijo. Pričakujem, da bood njegovi odgovori objavljeni in da bodo viteško iskreni in odločni, kakor so nedvoumna stavljena vprašanja.

Nove vrste idealizem

V »Pohodu« beremo:

»... da bo elan in neusahljiv idealizem sinjih šajkač ponesel znamenje...«

Vsekako novost za svet misli. Sinje šajkače imajo idealizem, ki nosi znamenje. Nekaj za našo filozofsko fakulteto — hvaležnih disertacij na tucate! Morebiti bi kazalo, pritegniti še pariško. Stari idealist-filozof Bergson bo zvedel nekaj novega.

MALI ZAPISKI

Dva šolska sistema.

V času, ko se v Nemčiji uvaja na šolah numerus clausus in proglaša novo dijaško pravo, je francoska zbornica sprejela zakon, ki »odreja brezplačen višji šolski pouk za v s e razrede. Odslej lahko načelno vsak francoski otrok obiskuje višjo šolo, ne da bi starši morali za to plačevati šolnino«.

Človek — zver.

Marsikaj nam utegne postati v sedanjem svetovnem vrvežu bolj umljivo, če se spomnimo nekaterih stavkov v zadnji O. Spenglerjevi knjigi. Tu beremo: »Ideali so strahopetstva, kajti človeka dviga le zavest, da je roparska žival.« Oznanjevalec smrti zapadne kulture slavi sposobnost, »aktivno-pametno« se vreči na šibkejšega in proslavlja dušo, ki pozna »opojnost čuvstva, če vidi zasajen meč v sovražnikovo telo in se duh krvi in vzdihovanje dvigata do zmagoslavnega zmagovalca. Vsak pravi mož čuti v sebi ta žar praduševnosti, ne pozna pa... brezzobih čuvstev sprave in sočutja. Bodi vsakomur sovražnik, črti in ubijaj — odločen zmagati ali umreti!« Morda kdo poreče: Izrodki prenapetih literatskih možgan, izbruhi malomeščanske duše — da, toda s to ugotovitvijo vendar ne odstranimo velikanskega vpliva, ki ga imajo ti »nauki« na preproste, neuke in omejene ljudi.

(Po »Prager Presse«.)

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti knjigo »Die Frau in Sowjetrussland«, ki je izšla v Berlinu.

Nemčija — Rusija.

Krakovski »C z a s« razpravlja o nemško-ruskih odnošajih in pravi, da je zaenkrat negotovo, če se bodo v Nemčiji učinkovito uveljavile dosedanje metode proti komunizmu, gotovo pa je toliko, da se po takem protikomunističnem uvodu politika Nemčije ne bo mogla več orientirati po Moskvi. Reichswehrovski generali, ki so doslej izdelali toliko načrtov za vojaško sodelovanje z Rusijo, lahko sedaj kvečjemu razmišljajo o tem, na kak način bodo dobili vrnjeno v Rusiji na ta ali oni način deponirano orožje. Pri tem se bo verjetno izkazalo, da je to praktično nemogoče.

»Ljubko« lice vojne.

Znana in ugledna ameriška založba, G. B. Putnam's Sons v New-Yorku, je nameravala izdati na način sličnih evropejskih publikacij delo, ki bi naj z dokumentaričnimi ilustracijami ponazorjevalo strahote vojne. Založba se je radi tega obrnila na ameriški vojni departement s prošnjo, da ji da na razpolago in v uporabo primerne fotografske posnetke. Vojaško oblastvo pa je odgovorilo, da tega ne more storiti. V uporabo lahko da le slike, ki kažejo prijetne (pleasant) vojne scene. Publikacija prizorov, ki vzbujajo strah in odpor, bi bila nenravna, nespodobna in z državnega stališča nespametna...

Pri nas in drugod...

Kakor znano, dobiva vodja parlamentarne opozicije v Kanadi ministrsko plačo.

Širite in naročajte naš tednik!

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(37. nadaljevanje.)

Toda cesar vidi na dnu soteske prav tako: Blücherjev voj! Grouchy ga je prespal, ni prišel o pravem času, ni rešil. Prav tista roka, ki je Napoleona še pravkar vzdignila nad brezno, ga zdaj peha vanj. Toda njegov obraz je prav tako miren, kot pri Arcoleju in Marengu: če ljudje samo pogledajo nanj, pa vidijo zmago.

Razpošlje pribočnike po vsej bojni črti z radostno vestjo: »Grouchy je tu, o pravem času je prišel in nas rešil!« In ljudje vidijo resnico, pa verjamejo laž. »Naj živi cesar!« kriče tako besno, da preglašajo grom topov. Ranjeni, umirajoči se vzdigujejo in tudi kriče. Star vojščak od Marenga, ki sedi na cestnem obronku z nogami, razdrobljenimi od topovske krogle, je rekel idočim v boj z glasnim in trdnim glasom:

»Nič hudega, bratje, in cesar naj živi!«[25]

Med Hougomontom in Haye Sainte-om, na dnu pekla, koraka pet bataljonov, sami proti vsej angleški vojski, noga pri nogi, bajonet pri bajonetu, mirno, veličastno, kot pri tuilerijskih paradah. Vsi generali, z Neyem in Friantom spredaj, grejo prvi v ogenj. Ney pade s petim pod njim ubitim konjem; vstane in gre peš naprej z golim mečem.

Angleške baterije streljajo na razdaljo tri sto korakov z dvojnim kartečnim ognjem, od spredaj in od strani. Vsak skupni strel dela vrzeli v bataljonih. Ljudje samo strinjajo vrste, zožujejo četverokotnik in gredo dalje, kriče: »Naj živi cesar!« Angleži stoje trdno in spolnjujejo povelje Wellingtonovo: »Vztrajati do konca!«[26]

»Kdor se dalje bije, ta dobi!« pravi star angleški vojščak, ko je odgriznil patrono.

Dva francoska bataljona sta že dospela na višino Mont St. Jeana, ne da bi bila srečala sovražnika. Mahoma, na dvajset korakov, vstane pred njimi temno rdeča stena — angleška garda. Ljudje so polegli v visoki pšenici in na povelje: »Garda, bij! Up, guard, and at them!« poskočili, kot na prožinah. Prvi skupni strel je pokosil tristo mož — skoraj polovico dveh bataljonov, pravkar že razredčenih od kartečnega ognja. Zaradi ubitih in ranjenih so se ustavili in zmedli. Namesto da bi zapovedali napad z bajoneti, razvrščujejo častniki vojščake vnovič, in deset minut stoje ljudje pod dvojnim pušknim in kartečnim ognjem; nazadnje se umikajo.

Ko je Wellington videl, da se je zamajala Garda, je zapovedal splošni naskok. Angleži naskakujejo s povešenimi glavami in nasajenimi bajoneti to peščico Francozov, podirajo jih in se v spopadu takljajo z njimi na dno soteske. »Ljudje so se tako zapleli, da ni bilo mogoče streljati nanje,« se spominja samovidec.[27]

»Garda se umika!« se razlega po vsej francoski vrsti, kot pogrebni zvon Velike vojske.

V tem hipu pride Blücherjev voj z Ohainske ceste in začne bíti Francoze. »Izdaja! Reši se, kdor more!« kriče ti in beže. Kako da ne izdaja? Pravkar je rekel cesar sam: »Grouchy«, in zdaj je Blücher.

Wellington hoče do dobra potolči to na smrt ranjeno vojsko; jaha v bojno črto, prav na rob gore, sname klobuk in maha z njim po zraku. Čete so znamenje razumele. Hkratu drve naprej bataljoni, baterije, konjiške čete vseh divizij, mendrajo ranjene in mrtve s kopiti konj in kolesi topov. Od desnega do levega krila se vale Angleži, Hannoverci, Belgijci, Braunschweigovci, Holandci, Prusi med zvoki bobnov, rogov in trobent, v zgoščujočem se somraku kakor reka v sotesko.

Francozi beže proti Belle-Alliance-u. Angleški huzarji in dragonci jih preganjajo in sekajo s sabljami. »Ne prizanašaj! ne prizanašaj! no quarter! no quarter!« kriče kakor besni.

Cesar vidi vse — pa ko da nič ne vidi. Njegov obraz je zaspan, nepremičen, kot v mrtvičnem snu: spal je, zbudil se je in je zopet zaspal; bil je mrtev, oživel je in je zopet umrl.

Duša spi, a telo čuje, giblje se. Razvrsti tri zadnje bataljone v tri četverokotnike na dnu soteske, dve sto korakov pod Haye Sainte-om: z desnim na Bruseljski cesti, da bi se mogla pod varstvom tega nasipa vojska zbrati in umakniti v redu. Sam sedi na konju na sredi četverokotnika. V mrtvi duši je živa ena sama misel: »Umreti, umreti takoj tu na bojišču!«[28] Poleg njega, spredaj, zadaj, — povsod padajo ljudje, on ostane cel. Nekdo čuje nad njim. Zakaj?

Tu je tudi Ney, ne daleč od ceste, peš, brez klobuka, nespoznaten, z obrazom počrnelim od smodnika, v razdrapani monturi, z eno ramnico, presekano od sablje, z odlomkom meča v roki, ki kriči ves besen grofu d'Erlonu, ki ga je potegnil begunski vrtinec s seboj.

»Če ostaneva živa, d'Erlon, naju oba obesijo!«

Ustavlja begunce in jih vodi iznova v boj.

»Ljudje, pridite sem in glejte, kako umira francoski maršal!«

Vsi okoli njega so pobiti, on pa se še vedno oklepa bojišča, kjer hoče najti smrt.[29]

Trije bataljoni Garde stoje še vedno v četverokotniku, in toča karteč jih obsipa odspred, odzad, z obeh strani. Nazadnje ukaže cesar umik. Umikajo se počasi, korak za korakom, pa že ne več v četverokotniku — premalo jih je — temveč v trikotnikih, s prekrižanimi bajoneti se prebijajo skozi stene sovražnikov, ki jih obkrožajo od vseh strani, kakor preganjanega merjasca tropa psov.

[25] Houssaye, l. c. 403.
[26] Ibid., 409.
[27] Ibid., 410.
[28] O' Meara, II. 242.
[29] Houssaye, l. c. 416.

Stik s sovražnikom je tako tesen, da se slišijo ne glede na grmenje topov glasovi z ene strani na drugo.

»Udaj se! Udaj se!« kriče Angleži.

General Cambronne, razkačen zaradi teh krikov, odgovarja z nespodobno psovko:

»M.....!«

In zadet od krogle v čelo pade vznak.[30]

Cambronnova beseda izraža zmisel Waterlooja. Napoleona sta premagala Wellington in Blücher. Kaj pomeni to?

»Razen vojne nima Wellington dveh misli v glavi.«[31] Blücher komaj kaj več. Wellington ve, da je treba »vztrajati«, a za kaj vztrajati, — za Anglijo ali angleško plutokracijo, — tega ne ve. Blücher ve, da je treba »naprej«, a za koga iti in zakaj, — za Prusijo ali pruske šibe, — tudi ne ve.

Napoleon Človek ima največjo misel človeštva, mir vsega sveta, bratovsko zvezo narodov, Kraljestvo božje; kaj zato, če ne ve, kako naj spolni to misel; kaj za to, če gre pot k raju skozi peklo in ne drži ven; vendar je njegova misel največja, in zmaga Welingtona in Blücherja nad njim je zmaga nezmisla nad človeško mislijo. Waterloo je odločil usodo sveta, in če je ta odločitev dokončna, pomeni, da svet ni vreden Napoleona Človeka, ampak človeškega blata — »m....«

Po noči je pričakoval cesar umikajočo se vojsko blizu Quatre-Brasa, v gozdni jasi, pri tabornem ognju, ki ga je zakurilo nekaj grenadirjev Stare garde. Stal je nepremično kot kip, z rokami, prekrižanimi na prsih, z očmi, obrnjenimi proti Waterlooju. Neki bežeči častnik je pristopil k njemu in rekel:

»Vaše veličanstvo, odidite kar najhitreje od tod, tukaj vas nič ne krije!«

Cesar je molčal, ko da ni slišal. Častnik mu je pogledal v obraz in videl, da joka.[32]

Mrtvi ne jočejo: torej je živ — oživel je zopet — kolikokrat že! Od zelo velikega gorja tudi živi ne jočejo: torej gorje ni veliko.

Zjutraj piše bratu Josipu iz Philippeville-a v Pariz: »Bitka je zaigrana, toda vse še ni zgubljeno: če bi zbral vse svoje sile — rezervne čete in narodno gardo — lahko postavimo takoj 300.000 bajonetov... Morate mi pa pomagati in ne begati me... Upam, da bodo poslanci razumeli svojo dolžnost in se združili z menoj, da rešimo Francijo.«[33] To se pravi: Waterloo ni veliko gorje. »Blisk ni razbil njegove duše, samo zdrknil je po njej.«

Zvečer 20. junija, na potu iz Philippeville-a v Pariz, je stopil Napoleon iz koleslja na dvorišče poštne gostilne v Laonu. Z ulice je bilo videti skozi odprta vrata, kako je hodil po dvorišču, s povešeno glavo in z rokami, prekrižanimi na prsih. Kopice gnoja iz konjakov so ležale po dvorišču. Neki gledalec s ceste je spregovoril šepetaje:

»Job na gnojišču!«[34]

»Nag sem prišel iz telesa matere svoje, nag se tudi povrnem. Gospod je dal, Gospod je tudi vzel; naj bo blagoslovljeno njegovo ime!« Tega ne reče Napoleon, ker ne ve, komu bi rekel. Toda čudna tišina in vedrina je v njegovi duši. »Morda mi ne verjamete, toda ni mi žal moje veličine; kaj malo čutim to, kar sem zgubil,« pravi na Sv. Heleni;[35] to bi bil mogel reči tudi zdaj, Job na gnojišču.

Sprevidel — pomnil je, da je življenje samo sen, ki se ponavlja v večnosti; kroženje življenja — kroženje sonca: svitanje, poldan, večer, zahod, noč.

N O Č.

I.

Druga odpoved.

1815.

»Kaj pomaga človeku, če pridobi ves svet, svojo dušo pa pogubi? Ali kakšno odkupnino plača človek za svojo dušo?« Te besede bi bile lahko geslo k Napoleonovi n o č i.

Zadnja leta, prav tako kakor vse življenje, sploh ni mislil na svojo dušo; lahko bi celo rekli, da se ni spomnil, če ima dušo. Ta pa se je spomnila sama in se je rešila, mimo in proti njegovi volji.

Da se duša človeka — njegovo srce — včasih upira in bori z njim, to so znali tisti modri otroci, stari Egipčani. »Srce moje, srce matere moje, ne ustavljaj se mi, ne pričaj zoper mene,« pravi umrli, ko tehtajo njegovo srce na Ozirisov sodni dan z nelažljivo tehtnico. To se pravi: Človeško srce ali njegova Duša je bitje, ločeno od njega, kot neki v njem živeči bog, in gorje človeku, kadar vstane zoper njega.

To gorje je spoznal Napoleon.

»Za kaj bova igrala? Naprej vam povem, da svoje duše ne postavim na karto,« pravi pri Lermontovu igralec Lugin prikazni starega oderuha.

»Glej, tole imam v svoji banki,« mu odgovarja prikazen.

»Zraven njega se je zibalo nekaj belega, nejasnega, prozornega... To je bil čudovit, božanstven privid: nad njegovo ramo se je sklanjala, sijala ženska glavica; njena usta so milo prosila, v njenih očeh je bila neizrečena žalost, odražala se je na temnih stenah izbe, kot jutranja zvezda na meglevnem vzhodu.«[1]

»Zvezda« — pravo besedo je našel Lermontov, ki je bil Napoleonu po duhu tako blizu. Od človeka ločena njegova duša, neki bog, ki živi v njem in nad njim, je njegova nezemeljska usoda, je tudi »Zvezda« — usoda Napoleona.

[30] Ibid., 418.
[31] M-me de Staël, Mémor., IV. 226.
[32] Houssaye, l. c., 440—441.
[33] Ibid., 448.
[34] Ibid., 450.
[35] Mémor., III. 267.
[1] Lermontov, Odlomek iz začete povesti, 1841. l.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.